

ХРОНІКА ТА ІНФОРМАЦІЯ

Всеукраїнська наукова конференція “Історія повсякденності: теорія і практика” / Переяслав-Хмельницький, 2012

Упродовж останніх років на базі ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди” проводяться конференції з проблемних питань історії повсякденності. Інформація про зібрання науковців у 2010 та 2011 рр. вже з’являлася на сторінках цього видання¹. 5-6 жовтня 2012 року відбулася чергова Всеукраїнська наукова конференція “Історія повсякденності: теорія та практика – 2012”.

Загальна кількість заявлених доповідей склала 40 осіб. Географія авторів охоплює одинадцять міст України: Вінниця, Глухів, Івано-Франківськ, Київ, Луганськ, Одеса, Переяслав-Хмельницький, Полтава, Харків, Херсон та Чернігів. Науковий статус зібрання визначили вісім докторів та п’ятнадцять кандидатів наук. Серед доповідей також були представлені наукові співробітники, аспіранти, студенти.

За результатами конференції було видано збірник наукових тез. Згідно з програмою її матеріали згрупували за такими напрямками:

- повсякденні студії: теорія, методологія, історіографія, джерелознавство;
- повсякденність в історичному процесі (XVIII – перша половина XX століття);
- воєнна повсякденність: життя крізь смерть;
- повсякденність в історичному процесі (друга половина XX століття – початок XXI століття).

Видання відкрила вступна стаття ректора ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди” В. Коцура “Історія і люди в університетських студіях 1990-х – поч. XXI ст.”, що стала своєрідним підбиттям підсумків роботи науковців зазначеного вище в галузі вивчення історії повсякденності. За його твердженням, зазначений напрям є одним з важливих складників антропологічного підходу в історичній науці, який розробляється в навчальному закладі з кінця 1990-х рр. Витоки зазначеного підходу містяться у дослідженні соціокультурного виміру життєдіяльності суспільства. Відповідно до цього у Переяслав-Хмельницькому університеті здійснюється розробка кафедральної теми “Соціальні зміни та політичні процеси в Україні XX – початку XXI ст.”. У її межах було захищено низку дисертацій, присвячених повсякденності та культурно-побутовим умовам життя населення у радянський період. Подальшу тяглість у людинознавчих дослідженнях забезпечив створений у 2005 р. Навчально-науковий центр усної історії. У межах його роботи відбулося два науково-методичні семінари (2006, 2009), взято участь у чотирьох науково-дослідних проектах, започатковано випуск історико-краєзнавчого видання – альманаху “Джерела пам’яті”.

У 2010 році було проведено першу Всеукраїнську конференцію “Історія повсякденності: теорія і практика”. Вона започаткувала низку наукових заходів, присвячених вивченню та осмисленню означеного напрямку. У 2011 р. при кафедрі історії та культури України було створено лабораторію вивчення повсякденної історії суспільства. Впродовж 2011-2012 рр. проведено роботу над держбюджетною темою “Людинознавча історія як ключовий дидактичний фактор сучасної історичної освіти у ВНЗ”, основою якої було вивчення повсякденного життя суспільства у радянський період та залучення отриманих знань до навчально-виховного процесу вищої школи. Її результатами стали:

- розробка та впровадження нормативних курсів “Усна історія в системі історичних знань” і “Побут та дозвілля українців”;
- проведення наукових конференцій (2011, 2012);
- видання навчального посібника “Побут та дозвілля українців” (Коцур В. П., Лукашевич О. М. Побут та дозвілля українців / В. П. Коцур, О. М. Лукашевич. — Переяслав-Хмельницький, 2011. — 120 с.);
- публікація наукових статей.

Наприкінці публікації наголошується на перспективах розробки заявленої теми в умовах розвитку вищої гуманітарної освіти України.

Теоретико-методологічні аспекти заявленої проблематики з позицій міждисциплінарного підходу розглянуто у тезах Я. Потапенка “Тілесність у просторі історичної антропології та історії повсякденності”, О. Горбового “Повсякденність як міждисциплінарний ідейний конструкт: соціальне конструювання реальності та історія” та інших. Вивчення джерельної бази повсякденності пред-

¹ Всеукраїнська наукова конференція “Історія повсякденності: теорія і практика”: м. Переяслав-Хмельницький, 2010 / Тарас Нагайко // Мандрівець. — 2010. — № 4. — С. 84-85; Міжнародна наукова конференція Історія повсякденності: теорія та практика-2011”: м. Переяслав-Хмельницький, 2011 / Тарас Нагайко // Мандрівець. — 2011. — № 5. — С. 92-93.



ставлено роботами А. Блануци «Акти Волинського воєводства» як джерело із соціальної історії ранньомодерної України», О. Тарапон «Переписи населення 1920–1930-х рр. як джерело для дослідження історії повсякденного життя населення України» та Я. Красилук «Радянське житло: розповідь фотографій 50-60-х рр. ХХ ст.». Історіографічний аспект висвітлюється у матеріалі М. Зінчук «Нотатки до праці «Історія повсякденності протягом ХІХ ст. Частина II: життя повсякденне і святкове»».

Прикладне застосування методологічного інструментарію історії повсякденності умовно можна класифікувати за такими напрямками:

- вивчення життєдіяльності різних соціальних груп: студенти та учні Переяславського колегіуму (В. Лоха), українські депутати російської Державної думи (О. Коник), робітники Донбасу 1920-х рр. (Ю. Барабаш), чернечі громади УРСР повоєнного періоду (П. Киричевський), учасники повоєнної відбудови Дніпрогесу (І. Киричевський), мешканці Чернігова кінця 1943 р. (О. Баклажко), українське селянство на тлі війни (Т. Нагайко), подільське селянство 1953–1964 рр. на прикладі с. Джулинка Бершадського району Вінницької області (О. Головка), українське суспільство 1970–1980-х рр. (Б. Дем'яненко), поліщуки-переселенці (Н. Юхименко), українська національна меншина сучасної Молдови (В. Коцур);
- дослідження діяльності різноманітних установ: нічліжні притулки промислових робітників Одеси другої половини ХІХ ст. (В. Сугак), громадська бібліотека при Лохвицькому товаристві сільських господарів кінця ХІХ – початку ХХ ст. (І. Демуз), органи місцевого управління Райхскомісаріату «Україна» (Л. Мельнічук), медичне обслуговування селян Чернігівщини 1941–1943 рр. (Є. Шаповленко), вища професійна освіта у Райхскомісаріаті «Україна» (І. Гончаренко), Центральна наукова сільськогосподарська бібліотека часів німецько-радянської війни (А. Білоцерківська);
- взаємини «людина–система»: селяни та колективізація (О. Лукашевич), населення Райхскомісаріату «Україна» та окупаційна система цивільних судів (О. Гончаренко), греко-католицьке духовництво та депортація на Далекий Схід 1950 р. (О. Єгрешій), подоляни та радянська репресивна політика (О. Коляструк);
- традиції, соціальні норми, девіантна поведінка: спосіб привітання із жінкою у Станиславівському воєводстві 1921–1939 рр. (Р. Чорненький), боротьба із пияцтвом у Харкові 1920-х – поч. 1930-х (І. Робак, Г. Демочко), ставлення до смерті радянських воїнів під час Другої світової війни (Л. Рибченко), святкування «новосілля» сучасних одеситів (О. Чебан);
- речі як матеріальний складник життя людей: одяг та взуття оstarбайтерів Третього Рейху (В. Лахно), дерев'яні іграшки дітей Переяславщини середини ХХ ст. (Н. Дем'яненко);
- біографістика: життя та наукова діяльність В. Костенка (В. Вергунов) та С. Веселовського (В. П'ятницька).

Для теоретико-методологічного аспекту статей збірника характерна посилена увага до міждисциплінарних підходів, опрацювання різноманітних джерел та осмислення сучасного історіографічного доробку. Прикладний бік визначається широким тематичним спектром застосування інструментарію історії повсякденності для висвітлення різних сторін життєдіяльності суспільства. Загалом упродовж трьох останніх років у Переяславському університеті вийшло друком три спеціалізовані збірники матеріалів, що містять публікації з історії повсякденного життя українців. Загальна кількість опублікованих у них статей становить 187. Висловлюємо сподівання, що дані напрацювання стануть цікавими інтересом для науковців та широкого кола громадськості, адже антропологічний вектор українських історичних студій зарекомендував себе як один з актуальних дослідницьких напрямків сучасної гуманітаристики.

Олександр Горбовий

Історико-філософські читання пам'яті Вілена Горського

30 листопада 2012 року в Інституті філософії НАН України відбулися V давньоруські історико-філософські читання на тему «Філософські ідеї в культурі Київської Русі». Вони були присвячені пам'яті українського філософа Вілена Горського, який вважав означену тему головною і найулюбленішою у своїх наукових студіях.

Його ім'я, як людини, яка започаткувала й методологічно обґрунтувала філософське вивчення давньоукраїнської культури, згадувалося майже у всіх доповідях, а Сергій Йосипенко присвятив ідеї філософської культури В. Горського окремий виступ. Дослідник розглянув її у контексті інтелектуальної біографії видатного вченого, історії радянської та української філософії і обґрунтував факт введення цього поняття в методологію історико-філософського пізнання як спробу Горського ще у 1980-і роки озброїтися серйозним методологічним інструментом для звернення до історії національної, зокрема до української філософії.

Іван Лисий та Тетяна Целік по-різному використали популярну в наш час категорію концепту до досліджень українського філософського спадку. І. Лисий застосував її до питання про національну ідентичність, а Т. Целік представила дослідження одного із поширених в українській духовній культурі концепту “внутрішньої людини”.

Світлана Гуменюк та Ігор Захара зосередилися на окремих аспектах і першоджерелах давньоукраїнської філософської культури. С. Гуменюк представила доповідь на тему “Ідеал смиренномудрія як інтенція киеворуської культури”, а І. Захара запропонував “Три філософські розмисли про «Слово про похід Ігорів»”.

У доповіді Тетяни Чайки “Феномен чуда в літописній та агіографічній традиції. Порівняльний аналіз” було відтворені і певною мірою розрізнені особливості літописного та агіографічного осмислень феномена чуда в культурі Русі. Проаналізувавши матеріал агіографічних пам’яток Борисо-Глібського циклу та низку літописних фрагментів, дослідниця актуалізувала проблему їх міфічних та християнських витоків, що впродовж доволі тривалого часу залишається однією з найголовніших у дослідженнях філософського надбання України-Русі.

Олександр Ярмола дослідив відображення у давньоруській літописній оповіді світоглядних переконань Нестора, зокрема його політично-філософських уявлень, і як наслідок, у черговий раз загострив проблему достовірності літописних свідчень та можливостей їх використання як історичного джерела. З доповіді О. Ярмоли, по суті, випливає те, що доповнення історичного дослідження історико-філософським, котре якраз і покликане виявити за наративною розповіддю суспільно-політичні переконання автора, може суттєво скоригувати оцінку функціональності літописного джерела.

Дещо інший аспект впливу світоглядних уявлень на давньоукраїнську писемність дослідив Олександр Киричок. Він спробував розкрити роль сакральної топології та просторово-часових характеристик в усвідомленні та писемному відтворенні моделі зовнішньополітичних відносин Русі.

Довкола політичності письма було зосереджено й виступ Дмитра Гордієнка, у якому вчений запропонував тезу про те, що літературна творчість середньовічного автора може стати інструментом політичної самолегітимізації і продемонстрував це, спираючись на біографію та літературну творчість візантійського імператора Константина Порфирогенета (Багрянородного). Останній, на думку Д. Гордієнка, використовував письмо для виправдання і утвердження своєї імператорської влади.

Особливості давньоукраїнського міфогенезу, його нетиповий, порівняно з іншими культурами, шлях намагався окреслити В’ячеслав Артюх у доповіді “Філософські ідеї в культурі Давньої Русі: від міфу до логосу”. Подібною була і тема виступу Тетяни Воропаєвої, яка здійснила порівняльний аналіз міфічних систем Русі і Риму.

Зрештою, наприкінці заходу Юрій Завгородній виголосив наукове повідомлення про матеріали міжнародного симпозіуму “Вогонь і світло у сакральному просторі”, який відбувся у Москві 27–29 вересня 2011 р. За його матеріалами вийшов друком відповідний збірник наукових праць [4] під редакцією Олексія Лідова – відомого в Росії фахівця з дослідження сакрального простору, засновника нової дисципліни “ієротопії”, яку він тлумачить, як “створення сакральних просторів, розглянуте як особливий вид творчості, а також спеціальну галузь історичних досліджень, у якій виявляються і аналізуються конкретні приклади даної творчості” [3, с. 10]. Ю. Завгородній наголосив на тому, що означена тематика стає однією з найпопулярніших у західноєвропейській і російській гуманістиці та схарактеризував українські здобутки у цій галузі. Учасники читань висловили свої, здебільшого відмінні позиції та оцінки українських філософських студій просторово-часових уявлень, у тім числі і в культурі Русі.

Традиційними для цього наукового форуму є постановка нових наукових проблем та їх тривалі обговорення, вільний обмін думками, гострі і конструктивні дискусії.

Організатори планують надрукувати матеріали історико-філософських читань у V випуску періодичного видання – збірника наукових праць “Філософські ідеї в культурі Київської Русі”.

Література

1. Вдовина О. Згадуємо Вілена Сергійовича Горського / О. Вдовина // Філософська думка. — 2008. — № 5. — С. 150-151.
2. Вдовина О. Я. Давньоруські історико-філософські читання пам’яті Вілена Горського стають традиційними / О. Я. Вдовина // Філософська думка. — 2009. — № 3. — С. 148–150.
3. Лидов А.М. Иеротопия. Создание сакральных пространств как вид творчества и предмет исторического исследования / А. М. Лидов // Иеротопия. Создание сакральных пространств в Византии и Древней Руси. — Москва, 2006. — С. 9–31.
4. Огонь и свет в сакральном пространстве. Материалы международного симпозиума / редактор-составитель А. М. Лидов. — Москва : Индрик, 2011. — 192 с.
5. Філософські ідеї в культурі Київської Русі. Збірник наукових праць. — 2008. — Вип. 1. — 202 с.
6. Філософські ідеї в культурі Київської Русі. Збірник наукових праць. — 2009. — Вип. 2. — 127 с.
7. Філософські ідеї в культурі Київської Русі. Збірник наукових праць. — 2010. — Вип. 3. — 223 с.
8. Філософські ідеї в культурі Київської Русі. Збірник наукових праць. — 2011. — Вип. 4. — 142 с.

Олександр Киричок



**Всеукраїнська наукова конференція
“Українська кооперація: історія, сучасність та перспективи розвитку”,
присвячена 120-річчю від дня народження визначного громадського
та військового діяча, педагога, вченого, дослідника української кооперації,
члена НТШ Олени Степанів-Дашкевич**

7 грудня 2012 р. у Львівській комерційній академії відбулася Друга всеукраїнська наукова конференція “Українська кооперація: історія, сучасність та перспективи розвитку”, присвячена 120-річчю від дня народження визначного громадського та військового діяча, педагога, вченого, дослідника української кооперації, члена НТШ Олени Степанів-Дашкевич. Її організували кафедра історії і політології юридичного факультету Львівської комерційної академії, Львівський національний університет імені Івана Франка, Інститут українознавства імені І. Крип’якевича НАН України, Наукове товариство імені Шевченка, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. Конференція зібрала провідних українських науковців із різних міст України. Подали заявки і наукові статті на конференцію 25 вчених: зі Львова – С. Гелей, В. Кухар, М. Литвин, Г. Сварник, А. Сова, О. Шаблій та ін.; з Тернополя – І. Зуляк, А. Кліш, М. Чорна; Полтави – М. Мовчан, Т. Онішко, А. Пантелеймоненко; з Луцька – В. Вісин, Т. Вісіна; із Дрогобича – М. Сеньків, В. Футала; з Києва – В. Марочко; Черкас – І. Фареній; з Вінниці – В. Рекрут; Херсона – Г. Цибуленко; Харкова – Г. Фінашина.

На конференції обговорили актуальні питання життєвого і творчого шляху Олени Степанів-Дашкевич, теорії та історії кооперації, сучасного національного та міжнародного кооперативного руху. Із доповідями, що безпосередньо торкалися національної героїні Олени Степанів-Дашкевич, виступили: М. Литвин (“Олена Степанів – активний учасник української визвольної боротьби у першій чверті ХХ століття”), О. Шаблій (“Внесок Олени Степанів у розвиток української географічної науки”), С. Гелей (“Олена Степанів – визначний діяч галицької кооперації”), Г. Сварник (“Нові документальні матеріали про життя Олени Степанів з Меморіальної бібліотеки-архіву Ярослава Дашкевича”); А. Сова (“Участь Олени Степанів в організації «Пласт»”).

Микола Литвин у своїй доповіді наголосив на участі Олени Степанів у парамілітарних товариствах “Сокіл”, “Українські Січові Стрільці”, “Пласт”; розкрив її героїчний чин як хорунжої Легіону Українських Січових Стрільців та четарки Української Галицької Армії. Олег Шаблій проаналізував наукову і суспільну діяльність Олени Степанів, звернувши увагу на її праці з географії України, геурбаністики та краєзнавства. Степан Гелей відзначив велике значення української кооперації для національного відродження Галичини міжвоєнного періоду. Доповідач на прикладі праці Олени Степанів “Кооперативи здоровля, їх завдання, організація, історія”, що вийшла друком у Львові в 1937 р., показав вклад Олени Степанів у дослідження кооперації, а також наголосив на практичному значенні теоретичних осмислень на сучасному етапі державотворення. Галина Сварник розповіла про документальні матеріали життя Олени Степанів з Меморіальної бібліотеки-архіву Ярослава Дашкевича. Дослідниця також презентувала нове видання Анни Кос “З-під знаку Стрільця: Олена Степанів-Дашкевич у світлинах, документах та спогадах”, що побачило світ у Львові за декілька днів до конференції. Дослідження Анни Кос гарно проілюстроване архівними світлинами, документами, доповнене фрагментами інтерв’ю Олени Степанів, а також текстами народних пісень про героїню штурму гори Маківка. Доповідач Андрій Сова торкнувся маловідомої сторінки життя Олени Степанів, а саме – її громадської діяльності у Львові впродовж 1920-х рр. Саме в цей час Олена Степанів була активною учасницею пластового руху. Її діяльність проходила у двох напрямках. Перший – це активна участь як опікуна 2-го пластового куреня імені Марти Борецької, що діяв на базі гімназії сестер василіанок. Другий – активний учасник керівних органів “Пласту” – Верховної Пластової Ради та Верховної Пластової Команди.

На завершення було проведено підсумкову прес-конференцію. Оргкомітет конференції взяв на себе зобов’язання відповідні матеріали опублікувати у “Віснику Львівської комерційної академії” (серія “Гуманітарні науки”, випуск 11, головний редактор – С. Гелей, відповідальний секретар – А. Сова). Також учасники мали змогу відвідати захопливу екскурсію вулицями Львова.

Андрій Сова